

Рецензії

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ І ТЕРМІНІВ З ТЕОРІЇ ЕТНОЛОГІЇ

Володимир ДЯКІВ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9513-4364>
кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник
Інститут народознавства НАН України,
проспект Свободи, 15, 79000, Львів, Україна
e-mail: V. Dyakiv@nas.gov.ua

**Павлюк Степан. Енциклопедичний словник
понять і термінів з етнології.
Львів: 2-ге вид., перероб. і доп.
Інститут народознавства НАН України,
2020. 448 с.**

Нещодавно побачила світ книга сучасного видатного українського вченого-етнолога, одного з фундаторів вітчизняної школи етнології, культурного і громадського діяча, доктора історичних наук, професора, академіка НАН України, Повного Кавалера Ордена «За заслуги» III, II та I ступеня, почесного професора Львівської національної академії мистецтв, дійсного члена НТШ, директора Інституту народознавства НАН України Степана Павлюка «Енциклопедичний словник понять і термінів з етнології» (Львів: 2-ге вид., перероб. і доп., Інститут народознавства НАН України, 2020. 448 с.).

Названа книга є своєрідним етапним підсумком розробок С. Павлюка попередніх років, узагальнень його наукових студій з теорії етнології тощо. У цих працях вчений розвиває основні положення авторської концепції теорії етносу, розкриває її, приділяє велику увагу дослідженню Українського Полісся як унікального етнокультурного ареалу, в якому розпочинало своє життя слов'янство, і який був і залишається невичерпним джерелом для світової славістики. Властиво, ці та інші подібні науково-концептуальні погляди С. Павлюка на цілий спектр гуманітарної сфери влучно втілились в енциклопедичному жанрі названої праці, а їхнє значення без перебільшення можна вважати загальнонаціональним.

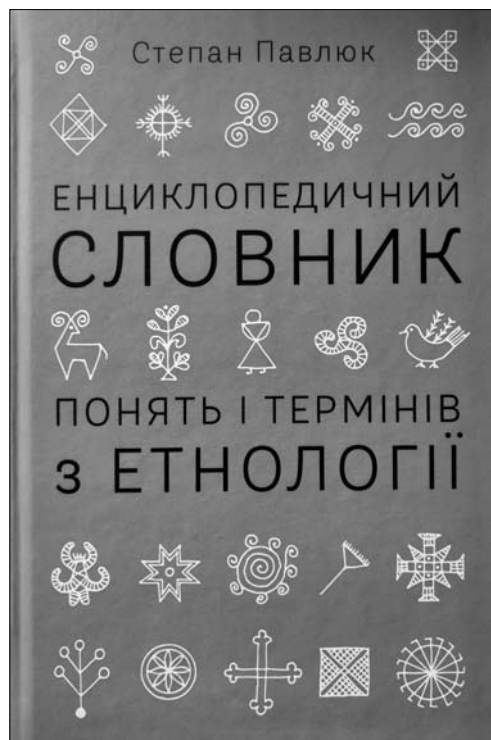
При роботі над «Енциклопедичним словником понять і термінів з етнології» С. Павлюкові, певна річ, став у нагоді високий професіоналізм досвідченого вченого-гуманітарія. Адже перу автора належить понад 600 наукових праць, у тому числі понад 20 книжкових видань, серед яких і «Українське народознавство: Навч. посібник. За ред. С.П. Павлюка, Г.Й. Горинь, Р.Ф. Кирчіва» (Львів: Фенікс, 1994. 608 с.; 2-е вид., перероб. і доп., Київ: Знання, 2004. 570 с.; 3-є вид., перероб. і доп., там само, 2006. 568 с.), «Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат: у 4-х томах. Головний редактор та керівник проекту професор Степан Павлюк» (Львів: Інститут народознавства НАН України, 1999. Т. 1 «Археологія та антропологія». 608 с.; т. 2 «Етнологія та мистецтвознавство», 2006. 816 с.), «Мала енциклопедія українського народознавства. За редакцією чл.-кор. НАН України, д-ра іст. наук., проф. С. Павлюка» (Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. 832 с.), «Словник основних понять і термінів з теорії етнології» (Львів: Інститут народознавства НАН України, 2008. 256 с.).

Властиво, якраз головні матеріали цієї останньої своєї книги С. Павлюк суттєво переробив, доповнив і висвітлив уже в енциклопедичному стилі, але при цьому зазначивши певний взаємозв'язок між працями, окресливши свою нову роботу «Енциклопедичний словник понять і термінів з етнології» як друге видання, перероблене і доповнене.

Водночас є підстави вважати, що, крім згаданого високого професіоналізму вченого-гуманітарія, при роботі над «Енциклопедичним словником понять і термінів з етнології» авторові став у нагоді також і великий досвід громадсько-політичної діяльності, зокрема, наприклад, як народного депутата Верховної Ради України (1990—1994 рр.), представника Верховної Ради України в Європарламенті (1994 р.), першого заступника голови Державного комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України (2000—2001 рр.), одного з організаторів і членів Великої ради Руху (з 1989 р.), Голови Блоку національно-патріотичних сил Львівщини (з 1994 р.) тощо.

В усіх цих іпостасях автор реально впливав і далі продовжує впливати на позитивні тенденції в сучасній українській науці, робить усе для того, щоб результати наукових досліджень працювали на сприятливу духовну і моральну ситуацію в Україні, щоб традиційні цінності українства не були усунуті з процесу формування нової генерації українців.

Згадати хоча б виняткову для української науки і культури активну позицію С. Павлюка у справі формування і реалізації Державної програми на мінімізацію наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Цілий ряд конструктивних розробок щодо подолання негативного впливу техногенного чинника на етнокультурну сферу були представлені вченим у Верховній Раді України і враховані при підготовці стратегічних державних документів з цієї проблематики. Впродовж понад десяти років (1994—2004 рр.) одержимої експедиційної роботи групи вчених Інституту народознавства НАН України у I—III зонах радіоактивного Полісся під безпосереднім науковим керівництвом академіка С. Павлюка виявлено, зафіксовано і збережено величезний масив унікальних фольклористичних, етнографічних, археологічних, лінгвістичних, краєзнавчих відомостей і пам'яток матеріальної культури. За результатами досліджень опубліковано десятки книжкових видань за участю та під науковим керівництвом С. Павлюка. Реаліза-

ція цієї Державної програми під керівництвом академіка С. Павлюка не дозволила безслідно зникнути унікальній національній спадщині, а також дала можливість заповнити білі плями в етнічній історії українського та інших слов'янських народів. Разом з тим, здобуті наукові відомості та зібрані фактичні матеріали, впроваджені в культурний обіг, стануть потужним чинником соціально-культурної рекреації потерпілого населення.

Степан Павлюк займає активну позицію в багатьох громадських ініціативах, брав і бере участь в численних комісіях, фахових радах, виконує важливі доручення у профільних структурах органів влади. Він — автор цілого комплексу концептуальних і нормативних документів з вироблення стратегії розвитку народознавчої науки в Україні, з її впровадженням в освітню сферу.

Найімовірніше, що, властиво, саме завдяки такому винятковому та водночас природному поєднанню, своєрідному симбіозу досвідів освітньо-наукового та громадсько-політичного, які при цьому ще й, очевидно, освячені глибокою любов'ю автора до рідного народу і держави, і змогла реалізуватися ця справді фундаментальна праця — «Енциклопедичний словник понять і термінів з етнології».

Отож стає зрозумілим і логічно мотивованим видання цієї фундаментальної праці, яка є першим уза-

гальноючим науковим енциклопедичним дослідженням основних понять і термінів з етнології. У цьому, другому, виправленому і доповненому виданні, Степан Павлюк упорядкував та уніфікував понятійний апарат етнології, особливо її теоретичної складової. Авторська дефініція понять і термінів урахує тут сучасні здобутки наукових етнологічних осередків у світі, їхні тлумачення у сфері політології, соціології, філософії та інших суміжних суспільствознавчих галузей.

Розпочинається «Енциклопедичний словник понять і термінів з етнології» ґрунтовним авторським «Вступним словом». Тут С. Павлюк зазначає, що «пропонований енциклопедичний словник є суттєво доповнене і науково поглиблене попереднє видання «Словник основних понять і термінів з теорії етнології» (с. 5).

Далі — детально окреслює, аналізує історіографію наукової проблематики, і при цьому доходить висновків, що хоча «українська етнологічна наука уже досить наповнена словниками, які полегшують проникати і з'ясувати найрізноманітніші ситуації у традиційній етнічній культурі, здійснювати фундаментальні висновки цього процесу» (с. 5), проте водночас, «на жаль, деяка частина теоретичного баласту, разом із понятійним апаратом, як рудименти радянської етнографічної науки, були інкорпоровані, у певному дизавуалюванні, окремими етнологами, істориками, а також філософами у сучасну етнологію» (с. 8).

Відтак С. Павлюк детально розглядає і науково спростовує псевдонаукові, а по-суті, злочинні терміни і пов'язані з ними ідеї стосовно «багатонаціональної України» чи її «поліетнічності», або ж поняття

про «субетнос», «субнацію», «субетнічну спільноту» і т. п., новітні поняття типу «етнонація». Немає жодних сумнівів у слушності думки автора — громадянина і вченого: «Про це та багато іншого можна говорити як про політичне замовлення, оскільки вони нічого спільного з ґрунтовною наукою не мають» (с. 12).

С. Павлюк проникливо, аргументовно уточнює дефініції існуючих понять і термінів, а також подає і нові, враховуючи постійний розвиток етнологічної науки. Це стосується передусім термінів «діаспора», «українське етнічне зарубіжжя» та ін.

Справляє приємне враження список використаних джерел і літератури, що подає автор наприкінці своєї праці. Це — понад дві сотні переважно вітчизняних та іноземних, іншомовних, видань за близько півтори сотні років, а саме: від «Трудів ...» П. Чубинського (1872) до нового перевидання В. Шухевича «Гуцульщина» (2018). А переклад англійською мовою «Вступного слова» на початку книги, певна річ, сприятиме адаптації дослідження у європейському, світовому контексті.

В загальному фундаментальне дослідження Степана Павлюка «Енциклопедичний словник понять і термінів з етнології» виконане на високому науковому рівні і вносить в етнологію вагомі результати, має важливе теоретичне значення, є новим словом у науці і, безумовно, викличе чималий резонанс як серед науковців, так і широкого читацького кола.

Книга Степана Павлюка, без сумніву, буде цікавою і корисною для фахівців, зокрема істориків, етнографів, культурологів, політологів, філософів, соціологів, педагогів, студентів, а також для широкої читацької аудиторії — усіх, хто цікавиться українською культурою.